

Jos van Ooijen

Fig. 1. Schelpen verzamelen op de uiterste westpunt van Vlieland. Vaag is op de achtergrond links Texel te zien. Foto Carla Hiemstra.

Een mensenleven kan vreemde bochten maken. Als vierjarige kleuter ben ik in 1954 verdwaald op het strand van Scheveningen. Een half uur later werd ik op de politiepost opgehaald door mijn moeder.

Ondanks die mindere ervaring heb ik me later toch aan het zoeken van schelpen op het strand overgegeven (fig. 1). De eerste kleine verzameling van mij kwam overigens niet van een Nederlands strand, maar was te danken aan een vriend van mijn vader die in zijn huis in Arnhem een rij prachtige vitrinekasten had staan vol met de mooiste schelpen en mineralen. Tijdens de lagere schooltijd ontstond kort daarna mijn eerste mini-collectie. Ik weet nog goed dat daar een *Cypraea tigris*, een *Babylonia japonica* en kaurischelpjes (en ook koralen) tussen zaten. Allemaal soorten uit verre oorden, die je kon kopen bij een warenhuis in Arnhem met een minuscuul toonbankje met schelpen en mineralen. Ook was er een Oosterse interieurwinkel die, zinspelend op het naoorlogse Tempo Doeloe-gevoel, grotere schelpen en koralen verkocht. Hier heb ik een schelp van *Strombus gigas* gekocht voor de liefde van mijn leven. Het kostbaarste stuk in mijn huiskamer is een doopvontschelp, een geschenk van mijn moeder aan mijn vader. Al de hierboven genoemde schelpen heb ik nog steeds en de liefde van mijn leven is eveneens nog in mijn nabijheid. Het verhaal over de kaurischelpen, dat ze als betaalmiddel gebruikt werden door bepaalde volkeren, vond ik overigens even interessant als de schelpen zelf. Met het kopen van schelpen en stukken koraal was het eind zestiger jaren afgelopen, toen ik biologie ging studeren in Nijmegen. Je kocht niet, je zocht!

De eerste jaren van die studie waren zo rijk aan practica en excursies dat het ene na het andere morfologische en/of anatomische wonder vaste voet aan de grond probeerde te krijgen in mijn brein. De Wijngaardslak met zijn drie neurale ganglia (zenuwknoopen) en de Zeekat met zijn twee armen en een inktblaas waren de eerste weekdiersoorten die ik toen bestudeerd heb. Het was echter nog

niet voldoende om mijn slapende schelpenverzameling weer nieuw leven in te blazen. Dat gebeurde wel met een aanpalende collectie: fossielen. Uit de mergel van Limburg, de Franse Ardennen, de Eifel of van de Zeeuwse kust kwamen daar wél de nodige exemplaren bij.

De studie werd afgesloten met het hoofdvak Aquatische ecologie gericht op de bentische (op een vaste ondergrond groeiende) algen in de Dollard. Elke maand togen mijn kompaan Charles en ik met een Ford Transit met een chauffeur van de faculteit (!) naar de kwelders van dit wonderlijke gebied. Zelfs bij min tien graden gingen we in de winter onversaagd de uitgestrekte vlakte op.

Na de studie werd ik leraar op een middelbare landbouwschool in Bostel. Dat werd een bijzondere tijd omdat ik daar samen met een stel collega's een vierjarige mbo-milieuopleiding heb mogen opzetten voor het Ministerie van Landbouw en Natuurbeheer. Eén van die collega's was Kees Margry die, mede vanwege zijn stijgende leeftijd, zijn eerdere hobby muizen inmiddels had ingeruild voor een minder snelle diergroep, de landslakken. Toen hij mij aansprak op mijn (slapende) schelpencollectie ging ik vrijwel direct overstag. Er ging een wereld voor me open toen ik in navolging van hem lid werd van de NMV. Een van de eerste bijeenkomsten waar ik samen met hem heen ging was een lezing van Geerat Vermeij, de blinde professor uit Amerika, die slakken bekeek met zijn vingertoppen (Vermeij, 2011). Ik moet er nog regelmatig aan terugdenken hoe hij de aanwezigen dat ook zelf liet doen. Het werd een wonderbaarlijke ervaring. Ik ben sinds die avond in ieder geval een stuk zuiniger op mijn vingertoppen.

Met de genoemde milieuopleiding organiseerden we elk jaar een excursie naar het laatste oerbos van Europa in Bialowieza in Polen. Onderdeel van het programma was een dagtocht naar de Biebrza, een fantastisch rivierdal in Noordoost-Polen. Kees liet mij een plek zien waar een populatie van de Stompe moerasslak *Viviparus con-tectus* voorkwam waarvan vrijwel alle exemplaren een oranje ge-

Fig. 2. Het Genaveld tonnetje in een Teteringse tuin. Foto Martijn van Ooijen.

kleurde mantel en voet hadden. Normaal zijn ze zwart met kleine oranje stippels. Op uitnodiging van Kees hebben we toen samen een artikel geschreven in *Basteria* (Margry & Van Ooijen, 2011). De nieuwe, oude hobby had me definitief te pakken. Ook de landslakken kregen mijn aandacht. In datzelfde jaar vond ik dat ik mijn eigen verwilderde tuin eens goed moest inventariseren. Tot mijn grote verbazing kwam daar, naast een reeks algemeen voorkomende soorten, ook het Genaveld tonnetje *Lauria cylindracea* uit tevoorschijn. Deze soort was in Het Groene Woud nog nooit gevonden, zelfs in heel Noord-Brabant bleek hij nog nooit te zijn aangetroffen. Voor mij was de oorzaak duidelijk. De soort moest via stenen of planten, die ik uit een vakantieland mee naar huis gesleept had, mijn tuin zijn binnengedrongen. In *Spirula* 381 heb ik dat in een artikel vastgelegd (Van Ooijen, 2011). Via de mail kwam daar een zuinige reactie op van Tello Neckheim. Hij schreef iets in de trant van “inventariseren van de eigen tuin is niet objectief”. Aan de ene kant gaf ik hem daarin gelijk, aan de andere kant kende ik de soort vóór die tijd helemaal niet. Maar ga ik mij bij deze rehabiliteren. Mijn zoon Martijn verhuisde in 2017 naar een huis in Teteringen nabij Breda. Het huis heeft een prachtige grote tuin waar de vorige bewoners 50 jaar in gewoond hadden. Ook deze mensen hadden de gewoonte om stenen en planten uit vakantielanden mee te slepen naar hun tuin. Toen ik samen met kleinzoon Tijmen op slakkenonderzoek ging, liepen we tegen een grote populatie Genaveld tonnetjes aan (figuur 2).

Het Genaveld tonnetje zit nu in mijn deelverzameling landslakken, naast de mariene weekdieren, de zoetwaterslakken en fossielen. Ik verzamel alleen wat ik zelf vind. De twee wonderlijkste groepen weekdieren, de zeenaaktslakken en de Pteropoda of vleugelslakjes zitten daar helaas niet bij: ik duik niet! Taxonomie heeft niet op eerste plaats mijn aandacht. Mij boeien op de eerste plaats bijzonderheden in hun verspreiding, hun bijzondere aanpassingen aan hun omgeving en de vragen die ze oproepen bij mijn kleinkinderen. Nog leuker wordt het als je die andere aspecten ter plaatse kunt controleren. Zo waren mijn vrouw en ik een paar jaar geleden op het Duitse waddeneiland Borkum. Op het strand vond ik daar een enorme hoeveelheid schelpen van de Afgeknotte gaper *Mya truncata*. Ik herinnerde me een Nederlands onderzoek van prof. Lever van een aantal jaren geleden waarbij de linker- en rechterhelften van een aantal soorten tweekleppigen van elkaar gescheiden werden, vervolgens gemerkt werden en daarna op enige afstand van de

Fig. 3. De Afgeknotte gaper (*Mya truncata*) op Borkum in 2013.

Foto Jos van Ooijen.

kust weer samen in zee geworpen werden (Lever, 1958). Bij het terugzoeken van de schelphelften op het strand legde ik mijn vrouw uit wat de aanleiding voor dat onderzoek was geweest. Samen verzamelden wij twee keer at random een groot aantal de rechter- en linkerhelften van de Afgeknotte gaper. Van de 50 tot 80 kleppen die we tot twee keer toe verzamelden bleek telkens ruim 95% tot de rechterhelft te behoren en minder dan 5% tot de linkerhelft. Zie figuur 3.

Tot slot

Mijn enthousiasme voor de malacologie is op de eerste plaats te danken aan de altijd fantastisch georganiseerde maandelijkse bijeenkomsten, alsmede de prachtige excursies en landelijke vergaderingen. Bij deze een buiging voor de voorbereidingscommissie van die maandelijkse bijeenkomsten en voor het bestuur en de redacteurs van de NMV-uitgaven voor het vele werk dat ze doen. Natuurlijk is de malacologie op de eerste plaats reden dat we elkaar treffen in Muzee of Naturalis, of ergens anders in het land, maar daarnaast treffen mij altijd de geweldige sociale contacten met de andere leden die er komen. Daar kunnen de weekdieren nog wat van leren! En Kees Margry, bedankt voor alle keren dat je me naar deze bijeenkomsten een lift hebt gegeven. De volgende ‘Even voorstellen’ schrijft Leon Luijten.

Geraadpleegde bronnen

- LEVER, J., 1958. Quantitative beach research, I. “The left-right phenomenon”, the sorting of the shells of Lamellibranch on sandy beaches. – *Basteria* 22(2-3): 21-51.
- MARGRY, C.J.P.J. & J.J.M.M. VAN OOIJEN, 2011. Flavisme in *Viviparus constrictus* (Millet, 1813) (Gastropoda, Architaenioglossa, Viviparidae) in the Biebrza region in Poland. – *Basteria* 75(1-3): 51-54.
- VAN OOIJEN, J.J.M.M., 2011. Het Genaveld tonnetje, *Lauria cylindracea* (Da Costa, 1778), in een Boxtelse tuin. – *Spirula* 382: 95-97.
- VERMEIJ, G., 2011. Schelpen en beschaving. Nieuw Amsterdam, Amsterdam.

Adres van de auteur

jjmm.van.ooijen@planet.nl